

**SOCIETATEA DE ȘTIINȚE ISTORICE
DIN ROMÂNIA**

**STUDII ȘI ARTICOLE
DE ISTORIE
LXXXVII**

2020

CUPRINS

I. DE LA RĂZBOI LA PACE LA FINELE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1918-1923)

Bogdan TEODORESCU: <i>Ioan Berberianu și periodicul „Liberalul Constanței”</i>	7
Maria Cristina ILINCUȚA: <i>Comemorarea eroilor din Comarnic (Prahova): instituții, actori, practici (1920-1947)</i>	31
Ion BUNESCU: <i>Intermarium, federalism și cooperare între 1918-1922</i>	47
Marian CURCULESCU: <i>Atitudini, speranțe, împliniri și decepții în rândul țărănimii din România la începutul perioadei interbelice (1918-1921)</i>	67

II. SURSE NOI ÎN CERCETAREA ISTORICĂ

Edith-Adriana UNCU: <i>Inscripțiile în limba greacă din cimitirul maritim din orașul Sulina: o sursă insuficient exploatată pentru investigarea comunității elene locale</i>	96
Emil BOBOESCU, Ana-Cristina IRIAN, Nicolae MACOVEI: <i>Cutiile Lumière din București – o serie fotografică și o cursă automobilistică de la începutul secolului al XX-lea</i>	127
Valentin MAIER: <i>Fondul arhivistic Academia de Studii Economice (anii 1950)</i>	161

III. ISTORIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

Mihai VLĂDUȚ: <i>Evoluția studiilor românești de astronomie și geodezie la Iași și București în secolul XIX</i>	168
---	-----

IV. DIDACTICĂ ȘI MANAGEMENT EDUCAȚIONAL ÎN PREDAREA ȘI ÎNVĂȚAREA ISTORIEI. ANALIZE ȘI OPINII

Ana PREDA-TUDOR: <i>Dosar metodic – Primul Război Mondial</i>	189
Florina BĂȚĂGUI, Răzvan BĂȚĂGUI: <i>Revoluția din 1989 – Metode de predare-învățare în școală și în afara ei</i>	208
Alina Ramona ȚICU: <i>Instruirea asistată de calculator I.A.C.), tehnologie auxiliară a procesului instructiv-educativ la disciplina istorie – între teorie și practică</i>	215

V. MISCELLANEA

<i>Statutul Societății de Științe Istorice din România</i>	228
<i>Conducerea Societății de Științe Istorice din România (2019-2023)</i>	237

VI. RECENZII

Victor NEUMANN, <i>Istoria evreilor din România</i> , București, Hasefer, 2018 (Iuliana Galeș)	238
LORD KINROSS, <i>Istoria Imperiului Otoman. Mărirea și decăderea Imperiului Turc</i> , București, Orizonturi, 2019 (Ovidiu Raetchi)	240
Steven PINKER, <i>Iluminismul azi. Argumente în favoarea rațiunii, științei, umanismului și progresului</i> , Cluj-Napoca, ASCR, 2019 (Cristian Verziu)	244
Marius TURDA, Maria Sophia QUINE, <i>Istorie și rasism. Ideea de rasă de la Iluminism la Donald Trump</i> , Iași, Polirom, 2019 (Alexandra Fulgeanu)	247
Orlando FIGES, <i>Crimeea. Ultima cruciadă</i> , Iași, Polirom, 2019 (Mihaela Florea Constantinescu)	250
Adi DOHOTARU, <i>Socialiștii. O moștenire (1835-1921)</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Valentin Gheonea)	255
Francesco GUIDA, <i>România în secolul XX</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Florin Vasilică Pascaru)	261
Maria BUCUR, <i>Eroi și victime. România și memoria celor două războaie mondiale</i> , Iași, Polirom, 2019 (Ana-Maria Iosif)	266
Andrei URSU, Roland O. THOMASSON, Mădălion HODOR, <i>Trăgători și mistificatori. Contrarevoluția Securității din Decembrie 1989</i> , Iași, Polirom, 2019 (Iulian Hisom)	269
Dorina ROȘCA, <i>Le grand tournant de la société moldave. «Intellectuels» et capital social dans la transformation post-socialiste</i> , Paris, Presses de l'INALCO, 2019 (Ionuț Marcu)	271
Oana ZAMFIRACHE (coord.), <i>Corupția ucide?</i> , București, Curtea Veche Publishing, 2019 (Elena Gheonea)	274
In memoriam Nichita Adăniloiaie	278
In memoriam Gheorghe Râncu	281
In memoriam Alexandru Barnea	284

CONTENTS

I. FROM WAR TO PEACE AT THE END OF THE FIRST WORLD WAR (1918-1923)

Bogdan TEODORESCU: <i>Ioan Berberianu and the Newspaper „Liberalul Constanței”</i>	7
Maria Cristina ILINCUȚA: <i>The Commemoration of Heroes from Comarnic (1920-1947): Institutions, Actors, Practices</i>	31
Ion BUNESCU: <i>Intermarium, Federalism and Cooperation 1918-1922</i>	47
Marian CURCULESCU: <i>Attitudes, Hopes, Achievements and Dissapointments among the Romanian Peasantry at the beginning of the Interwar Period (1918-1921)</i>	67

II. NEW SOURCES IN HISTORICAL RESEARCH

Edith-Adriana UNCU: <i>Funerary Inscriptions in Greek in the Maritime Cemetery of Sulina: Source of a Multidimensional Investigation of the Local Greek Community</i>	96
Emil BOBOESCU, Ana-Cristina IRIAN, Nicolae MACOVEI: <i>Lumière Boxes in Bucharest – A Series of Photographs and a Car Race at the beginning of the 20th Century</i>	127
Valentin MAIER: <i>The Archive Fund Bucharest University of Economic Studies (1950s)</i>	161

III. HISTORY OF EDUCATION

Mihai VLĂDUȚ: <i>Evolution of Romanian Studies of Astronomy and Geodesy in Iași and Bucharest in the 19th Century</i>	168
---	-----

IV. DIDACTICS AND EDUCATIONAL MANAGEMENT IN TEACHING AND LEARNING HISTORY. ANALYSES AND OPINIONS

Ana PREDA-TUDOR: <i>Methodical Toolbox – The First World War</i>	189
Florina BĂȚĂGUI, Răzvan BĂȚĂGUI: <i>The Romanian Revolution of December 1989: Learning and Teaching Methodes in and out of School</i>	208
Alina Ramona ȚICU: <i>Computer Assisted Learning as Auxiliary Technology Involved in the Process of Learning History – Between Theory and Practice</i>	215

V. MISCELLANEA

<i>Statute of the Societatea de Științe Istorice din România</i>	228
<i>Leadership of the Romanian Society for Historical Sciences (2019-2023)</i>	237

VI. REVIEWS

Victor NEUMANN, <i>Istoria evreilor din România</i> , București, Hasefer, 2018 (Iuliana Galeș)	238
LORD KINROSS, <i>Istoria Imperiului Otoman. Mărirea și decăderea Imperiului Turc</i> , București, Orizonturi, 2019 (Ovidiu Raetchi)	240
Steven PINKER, <i>Iluminismul azi. Argumente în favoarea rațiunii, științei, umanismului și progresului</i> , Cluj-Napoca, ASCR, 2019 (Cristian Verziu)	244
Marius TURDA, Maria Sophia QUINE, <i>Istorie și rasism. Ideea de rasă de la Iluminism la Donald Trump</i> , Iași, Polirom, 2019 (Alexandra Fulgeanu)	247
Orlando FIGES, <i>Crimeea. Ultima cruciadă</i> , Iași, Polirom, 2019 (Mihaela Florea Constantinescu)	250
Adi DOHOTARU, <i>Socialiștii. O moștenire (1835-1921)</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Valentin Gheonea)	255
Francesco GUIDA, <i>România în secolul XX</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Florin Vasilică Pascaru)	261
Maria BUCUR, <i>Eroi și victime. România și memoria celor două războaie mondiale</i> , Iași, Polirom, 2019 (Ana-Maria Iosif)	266
Andrei URȘU, Roland O. THOMASSON, Mădălion HODOR, <i>Trăgători și mistificatori. Contrarevoluția Securității din Decembrie 1989</i> , Iași, Polirom, 2019 (Iulian Hisom)	269
Dorina ROȘCA, <i>Le grand tournant de la société moldave. «Intellectuels» et capital social dans la transformation post-socialiste</i> , Paris, Presses de l'INALCO, 2019 (Ionuț Marcu)	271
Oana ZAMFIRACHE (coord.), <i>Corupția ucide?</i> , București, Curtea Veche Publishing, 2019 (Elena Gheonea)	274
In memoriam Nichita Adăniloiaie	278
In memoriam Gheorghe Râncu	281
In memoriam Alexandru Barnea	284

COMEMORAREA EROILOR DIN COMARNIC (1920-1947): INSTITUȚII, ACTORI, PRACTICI

Maria Cristina ILINCUȚA *

THE COMMEMORATION OF HEROES FROM COMARNIC (1920-1947): INSTITUTIONS, ACTORS, PRACTICES (Abstract)

The topic of this article is linked to the different ways of commemorating the war heroes in Comarnic (Prahova) that took part in both world wars. The sacrifices made by soldiers remained in the collective memory and their descendants have remembered those acts of courage. The practices promoted by the inhabitants of Comarnic varied in the years between 1920-1947: charitable acts for widows and orphans; organising religious processions at the heroes' graveyards; building monuments in their remembrance.

Regardless of the commemorative policies imposed by the political regime, the church and the school were institutions which never missed these activities, being a model of civic implication for the entire city. The main actors involved in all the festivities were the priests, professors, the pupils. Even though the law established the order of the festivities on a national level, these were taking place differently in different places according to each individual city.

Keywords: *social and cultural history; 20th Century Romania; war commemorations; Prahova county; Comarnic.*

Problematika acestui articol face referire la practicile comemorative, în intervalul 1920-1947, în localitatea Comarnic. Așezarea se află în partea de nord a județului Prahova, la o distanță de circa 108 km față de capitala țării. Cele două războaie mondiale au provocat numeroase pierderi și în județul Prahova, amintim doar două dintre episoadele militare care au afectat profund zona: ocupația militară germană (1916-1918) și bombardamentele din aprilie 1944. Dincolo de pierderile economice provocate de războaie, populația civilă din comunitățile prahovene s-a confruntat și cu traumele psihice, provocate de un dezechilibru demografic, prin sporirea numărului orfanilor și văduvelor.

În analiza noastră ne vom concentra pe utilizarea unor concepte: *comemorare, procese comemorative, discurs comemorativ*. Rememorarea actelor de vitejie și a eroilor reprezintă un fenomen înregistrat la nivel internațional. Procesele comemorative sunt variate de la o țară la alta, de la o comunitate locală la alta. Din acest motiv, cercetarea noastră este o microistorie a unui fenomen general, care se bazează

* Prof. drd. Liceul „Simion Stoilnicu”, Comarnic, județul Prahova, cristinailincuta@yahoo.com.

„Studii și articole de istorie”, vol. LXXXVII, 2020, pp. 31-46.

pe evocarea experiențelor personale. Pentru construcția demersului nostru ne vom raporta la particularitățile practicilor comemorative din Comarnic în intervalul propus, la „actorii” și instituțiile implicate, la nevoia de a comemora eroii și faptele lor.

Referitor la stadiul cunoașterii acestui subiect, istoriografia internațională a abordat din plin această temă. Bunăoară, Jay Winter¹ analizează experiențele Marelui Război din punct de vedere memorialistic, deschizând un palier de studiu și pentru cercetătorii români. Teme precum doliul și ritualurile ceremoniale sunt abordate și de alți autori, ale căror cărți au fost traduse în limba română.² Cercetarea românească este bogată prin numeroase articole, studii, cărți, apărute în ultima perioadă. Amintim doar contribuțiile cercetătorilor: Andi Mihalache³, Cătălina Mihalache⁴, Valeria Soroștineanu, Silviu Hariton. O analiză complexă a problematicii comemorării, folosită ca sursă importantă de documentare pentru prezenta cercetare, se regăsește în cartea Mariei Bucur⁵. Pe fundalul celebrării Centenarului am abordat subiectul eroismului local din Comarnic în mai multe articole⁶.

Pentru realizarea cercetării am folosit izvoare inedite din Arhivele Naționale Române – filiala Prahova și Arhivele Naționale Istorice Centrale⁷. Am identificat informații despre comunitatea din Comarnic din perioada interbelică în memoriile nepublicate ale lui Dorin Nuțescu⁸ și în cartea dirigintei Școlii mixte nr. 1, din localitate, învățătorul I.C. Petrescu⁹.

Grija autorităților pentru orfani

Prima formă a recunoștinței față de eroi s-a manifestat prin ajutorul autorităților oferit invalizilor, orfanilor și văduvelor. În anul 1920, statul român elaborase „Legea pentru înființarea Oficiului Național al Invalizilor, Orfanilor și Văduvelor de Război”.¹⁰ După modelul organizației naționale și a celei județene,¹¹ la

¹ Vezi: Winter, 2006.

² Audoin-Rouzeau, Becker: 2014 (în ultima parte a cărții este analizată semnificația doliului). Informații despre ritualurile și ceremoniile din perioada comunistă regăsim în cartea Katherinei Verdery, tradusă în limba română – *Viața politică a trupurilor moarte: reînhumare și schimbare postsocialistă*.

³ Mihalache, 2007. Autorul analizează tipologia ceremoniilor făcând o descriere a lor.

⁴ Cătălina Mihalache face o analiză diferențiată a serbărilor și comemorărilor din spațiul românesc, de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la regimul lui Nicolae Ceaușescu. Ea prezintă rolul școlii în organizarea acestor manifestări.

⁵ Cartea a fost tradusă în limba română de Roxana Cazan, Ioan Bucur, Dan Bălănescu (Maria Bucur, *Eroi și victime. România și memoria celor două războaie mondiale*).

⁶ Ilincuța, Năsulea, 2017; Ilincuța, 2018a; Ilincuța, 2018b.

⁷ Folosim prescurtările: S.A.N.R.PH., respectiv, S.A.N.I.C.

⁸ Dorin Nuțescu a venit la Comarnic în deceniul trei al secolului trecut din Iași, angajându-se pe un post de inginer la Fabrica „Vulturul” și s-a implicat în activitatea culturală și sportivă a tinerilor din localitate. Din memoriile sale, până acum nepublicate, aflăm numeroase informații despre activitatea organizației „Straja Țării” din Comarnic.

⁹ Ioan C. Petrescu a avut meritul, printre altele, de a organiza în anul 1927 un muzeu, pe care-l descrie în cartea *Muzeul Școlii și al satului*. Aici, el prezintă preocuparea pentru cinstirea eroilor locali morți în Marele Război.

¹⁰ Legea a fost publicată în Monitorul Oficial, 1920: 4143-4151.

¹¹ La nivel județean organizația era condusă de Lelia Candiano. Imediat după război, statisticile prahovene au înregistrat circa 18950 de orfani. (Hariton, 2014:127)

Comarnic s-a organizat Comitetul Comunal pentru Ocrotirea Orfanilor de Război, al cărui președinte a fost preotul Andrei Popescu, iar președenția onorifică i-a fost acordată prințesei Martha Bibescu¹². În circa două luni, acest comitet reușise să strângă 6.150 lei, din cotizația membrilor, din donații, organizarea balurilor și serbărilor și din bugetul comunei. Surprinzător, cea mai mare sumă provenea „de la comună”¹³, în condițiile în care, bugetul acesteia era auster. Cum în perioada războiului nu se făcuseră încasările obișnuite de la cetățeni, documentele cercetate ne arată că acel ajutor pentru orfani fusese „o subvenție de la Prefectură”¹⁴.

La vremea aceea, prefectul județului Prahova era Dem Nicolaescu,¹⁵ care avea o oarecare simpatie pentru localitatea Comarnic, pentru că tatăl său, învățătorul Ion Nicolaescu contribuise la inaugurarea noului local al Școlii mixte din localitate, în anul 1894.¹⁶

Nu se cunoaște în ce măsură, acea subvenție a Prefecturii către Primăria din Comarnic a fost o acțiune întreprinsă la nivel național sau era un gest cu miză electorală. La prima vedere, „adoptarea de măsuri în favoarea veteranilor, văduvelor, orfanilor de război (...) conta la nivel național”¹⁷ și, nu era un caz izolat. Totuși, la finalul anului 1918 și începutul lui 1919, reprezentanții liberali prahoveni, între care și Dem Nicolaescu, au făcut vizite la Comarnic, în vederea atragerii de simpatizanți și câștigării de voturi. După alegerile organizate la filiala PNL-Prahova, din 27 ianuarie 1919, Dem Nicolaescu devine unul dintre vicepreședinții partidului, iar la finalul anului ajunge deputat liberal de Prahova în Parlamentul României¹⁸.

Indiferent de mijloacele prin care fondurile au fost strânse, scopul a fost unul nobil „pentru cei 410 orfani, din care 11 erau orfani de ambii părinți, și pentru cele 178 de văduve”¹⁹ din Comarnic. Bani au fost folosiți pentru: plata alocațiilor de hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, lemne pentru încălzit, cărți pentru orfani.

La rândul lor, locuitorii din Comarnic au dorit să ajute și să răspundă la apelul mobilizator al colonelului Gheorghe Prassa, președintele Societății de Ocrotire a Orfanilor din România, filiala Prahova:

¹² Reședința de la Posada a implicat-o pe Martha Bibescu în viața comunității din Comarnic. Familia Bibescu a oferit sprijin financiar instituțiilor din localitate, dar și familiilor nevoiașe. Întreprinderile Prințului Bibescu reprezentau cel mai important donator, aflat pe listele de subscripții ale diverselor instituții și comitete locale, din perioada interbelică.

¹³ S.A.N.R.PH.- P.C., 5/1916-1918: 4 – Acte contabile.

¹⁴ S.A.N.R.PH.- P.P., 32/1918: 57 – Bugetul Prefecturii Prahova.

¹⁵ Se născuse la Breaza, județul Prahova, în anul 1876. Era licențiat în drept, la București. A deținut funcții în conducerea PNL Prahova, fost prefect al Prahovei și primar al orașului Ploiești și de 10 ori a fost desemnat deputat (Vezi Pallade, 2001:129).

¹⁶ Localul Școlii Mixte nr.1 din Comarnic a fost inaugurat în anul 1894, fiind prima școală primară din localitate cu un local propriu-zis, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Pentru că populația școlară la acea vreme era numeroasă, funcționau și alte clase de elevi, dar în spații închiriate de primărie și comitetul școlar.

¹⁷ Murgescu, Sora, 2019: 389.

¹⁸ Stănescu, 2019: 336-339.

¹⁹ S.A.N.R.PH.- P.C., 9/1920: 1-20., vezi și Ilincuța, 2018b: 42-49.

„Ca urmare a celebrării victoriei de la Mărășești, propunem o colectă. Preoții, învățătorii, jandarmii rurali, sunt rugați să se implice în strângerea banilor. Sumele strânse vor fi depozitate în cutii sigilate. Delegații acestor comitete vor purta banderole cu inscripția societății și vor aduce la Ploiești sumele strânse, pe baza proceselor verbale”²⁰.

Această formă a solidarității sociale implicase, pe lângă autoritățile locale, diverse societăți de la nivel național și județean. În toată perioada interbelică primăria, consiliul comunal, Cooperativa „Comarnicul”, Banca Populară „Vulturul” și alți particulari, au fost prezenți pe listele de subscripții pentru orice act de natură caritabilă care amintea de eroi.

Jertfa scrisă pe cruci

Ridicarea monumentelor era o formă de gloriificare a eroismului soldaților români, întâlnită la nivelul țării, mai ales în mediul urban, după 1878. Deși, la Ploiești se construise un impresionant monument, în comunitățile rurale prahovene nu se făcuse același lucru²¹. Nici la Comarnic, autoritățile locale nu au marcat eroismul soldaților participanți la Războiul de Independență, cauzele fiind de ordin financiar și educațional²².

Experiența Marelui Război a schimbat modul de percepție a sacrificiului uman, iar ridicarea monumentelor a devenit o practică comemorativă extinsă la nivelul țării. Încă din 1919, statul român legiferase prin Decretul nr. 4106 din 12 septembrie, înființarea Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”. având drept președinte de onoare pe Regina Maria, președinte executiv fiind Episcopul Miron Cristea²³.

În anul 1918, societatea românească s-a confruntat cu două probleme: dificultatea recenzării soldaților, în condițiile în care mulți erau încă pe front, respectiv, lipsa unui control al statului în acțiunile de ridicare a monumentelor. La Comarnic, Comisia Interimară, care asigura conducerea comunei, a început să redacteze certificatele de deces ale soldaților uciși în Primul Război Mondial. Această misiune nu a fost ușoară, documentele se întocmeau pe baza actelor primite de la Cercul de Recrutare/Mobilizare din Ploiești sau de la Biroul de Informații asupra prizonierilor.

²⁰ S.A.N.R.PH.- P.C., 6/1918: 5- Corespondență - Primăria Comarnic.

²¹ O lucrare care inventariază monumentele din Prahova este cea coordonată de Eugen Stănescu, *Jertfele Prahovenilor. Monumentele Recunoștinței*. În multe comune prahovene, monumentele ridicate după Primul Război Mondial îi comemorau și pe soldații care luptaseră în Războiul de Independență.

²² Ideea este preluată de la Maria Bucur, care consideră că populația rurală de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu era educată și implicată în procesul comemorativ. Abia după tragedia Marelui Război comunitățile locale apelază la „postmemorie” și dezvoltă acțiunile comemorative (vezi Bucur M., 2019: 47)

²³ Societatea a funcționat sub mai multe denumiri. Astfel, la 2 iunie 1927 se numea Societatea „Cultul Eroilor”. Ca un omagiu adus Reginei Maria, la 1 august 1940, prin „Legea asupra regimului monumentelor și operelor comemorative de război”, Societatea „Cultul Eroilor” și-a schimbat numele în „Așezământul Național «Regina Maria» pentru Cultul Eroilor”. După încetarea activității în perioada 1948-1989, se reorganizează sub numele – „Oficiul Național pentru Cultul Eroilor”.

Din analiza actelor de stare civilă studiate la Primăria din Comarnic reiese că, aproximativ 265 de soldați au fost raportați morți/dispăruți, în intervalul 1916-1920²⁴. Cifrele trebuie însă privite cu rezervă din cauza condițiilor în care se efectuau operațiunile de recensare a populației și de redactare a actelor de deces. Un exemplu al redactării eronate a unui act de stare civilă este cel al soldatului Nicolae Oancea, care luptase în Regimentul 47 Infanterie, dar a fost luat prizonier în timpul luptelor de la Mărăști. După ce a fost dat dispărut, a revenit la Comarnic și a solicitat anularea actului său de deces²⁵.

Cea de-a doua problemă – lipsa unor reguli de ridicare a monumentelor impuse de autoritățile centrale – a lăsat pe seama comunităților locale acest obiectiv. Astfel, în anul 1920 s-a organizat la Comarnic – Comitetul pentru construcția monumentului eroilor, având președinte pe preotul localității, Andrei Popescu. Într-o adresă către Comisia Interimară a localității, el a solicitat sprijin financiar pentru ridicarea unui „monument care să fie pentru generațiile viitoare, un simbol care să le dezvolte patriotismul, de care țara noastră are atâta nevoie”²⁶.

Comunitatea comărniceană s-a mobilizat, iar în anul 1922 s-a construit în curtea Bisericii „Sfântul Mucenic Nicolae”, din cartierul Vatra Sat, o cruce-monument²⁷, cu înălțimea de 3 m proiectată de inginerul Ion Mosea, din Sinaia. Costul construcției se ridicase la suma de 45000 lei. Monumentul a fost realizat din piatră, cu ajutorul localnicilor, având inscripționate doar 6 nume ale eroilor locali²⁸, morți în Primul Război Mondial. În anul 1932, din inițiativa unor locuitori, monumentul a fost împrejmuit cu un gard din beton și grilaj de fier între stâlpi. I s-a adăugat o candelă artistică din feronerie. Proiectul lucrării a fost realizat de Nicolae Măcărescu, student la arhitectură, fiul Primarului Gheorghe Măcărescu²⁹.

Ceea ce se poate constata la Comarnic, la fel ca în oricare altă comunitate locală din țară, este că primele monumente erau sub formă de cruce. Crucile erau „altare personale”, iar doliul era manifestat individual, pentru fiecare familie care pierduse pe cineva drag în război³⁰.

Abia la 1929 se organiza Comisia Monumentelor Publice sub autoritatea Ministerului Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor, dar era prea târziu, criza

²⁴ S.A.N.R.PH.- P.C., 9/1920: 1-20 – Corespondență Primăria Comarnic- 1920

²⁵ S.A.N.R.PH.- P.C., 15/1920: 52 – Acte – Biroul Stării Civile, Comarnic

²⁶ S.A.N.R.PH.- P.C., 12/1919-1923: 36 – Acte de la Tribunalul Sinaia privind situația orfanilor.

²⁷ Ridicarea monumentelor publice în spațiul religios era o caracteristică a politicilor comemorative de la începutul perioadei interbelice recunoscută și de Maria Bucur. Parohia din cartierul Vatra Sat era, la vremea aceea, singura care putea oferi spațiul pentru ridicarea monumentului. Putem lua în calcul și influența pe care o reprezenta preotul paroh, Andrei Popescu, implicat în diversele comitete locale de refacere a comunității după război.

²⁸ Familiile celor 6 eroi fuseseră cei mai importanți donatori pentru monument. O primă impresie este aceea că, monumentul nu era dedicat tuturor eroilor localității, ci doar celor ale căror nume fuseseră inscripționate pe cruce. Chiar dacă pare o rememorare individuală a eroismului local, la acel monument s-au făcut comemorări în orice perioadă istorică.

²⁹ Nuțescu (nedatat): 99

³⁰ Audoin-Rouzeau, 2014: 109

economică și începutul unui nou război, lăsau acțiunea comemorativă în seama comunităților locale.

La Comarnic, construcția unui alt monument din piatră începe în anul 1939, pentru care s-a încasat suma de 95234 lei din bugetul comunei și de la diverși donatori. Pentru că valoarea lucrărilor depășise banii alocați, președintele comitetului de construcție anunța oficialitățile că nu poate termina lucrarea. În aceste condiții, Primarul Gheorghe Hogeă continuă, primind sprijin din partea prințului George Valentin Bibescu, și de la câțiva cărciumari. La sfârșit costul întregii construcții se ridicase la suma de 122121 lei³¹.

Începând din anul 1940, statul se implică mai mult în politica comemorativă. Prin „Legea asupra regimului monumentelor și operelor comemorative de război”³², Ministerului de Război i se acordă întreaga autoritate asupra modului în care erau înmormântați și comemorați combatanții. Din acest moment, comunitățile locale nu au mai avut libertatea ridicării monumentelor, decât cu acordul autorităților, după planurile arhitecturale oficiale.

La Comarnic, în aprilie 1944, începuse construcția Bisericii din cartierul Poiana³³. Atunci s-a hotărât ridicarea unei troițe din lemn, care să amintească de eroii din cele două războaie mondiale. Pentru a demara acțiunea, primarul a transmis o adresă către Societatea „Cultul Eroilor”: „Să ne trimiteți planul pentru construcția unei troițe din lemn, conform normelor legislative, în amintirea eroilor căzuți pe câmpul de luptă în actualul război”³⁴.

Confecționarea troițelor din lemn devenise un meșteșug îndrăgit de localnici, ei fiind renumiți și în satele vecine. Astfel, în anul 1944, primarul din satul vecin, Secăria, a solicitat meșterului comărnicean, Vâlcea Ion, să realizeze trei troițe.

De altfel, în intervalul 1945-1947, autoritățile locale n-au mai investit în ridicarea monumentelor din piatră, fapt ce explică numărul mare de troițe din lemn, construite de localnici, la intersecția drumurilor sau între panourile gardurilor. Era o formă de manifestare individuală a recunoștinței față de vitejii comunei, indiferent de politicile comemorative de la nivel național.

Instituții și actori în ceremonialul comemorativ

Cea mai importantă formă a comemorării rămâne ceremonia, în care sunt implicați „actori” și instituții într-un exercițiu de formare a „memorie sociale”.³⁵ Biserica, societatea „Cultul Eroilor”, autoritățile politice, școala, au roluri precise în ritualul comemorativ. Pentru oficializarea manifestărilor, la 23 august 1920, este adoptată

³¹ S.A.N.R.PH.- P.C., 200/1930: 1-5

³² M. O., 1940: 3896-3905

³³ Încă din aprilie 1939, cartierul Poiana Comarnic se desprinde de restul comunei, devenind de sine-stătător, având primărie proprie. Odată cu punerea pietrei de temelie a bisericii din acest cartier, Comitetul comunal se preocupă de găsirea unui teren pentru amenajarea cimitirului.

³⁴ S.A.N.R.PH.- P.P.C., 21/1944: 21

³⁵ Fiecare comunitate locală se identifică cu trecutul ei, iar invocarea faptelor de eroism ale apropiaților formează „memoria socială” (Vezi Bucur M., 2019: 27).

Legea nr. 1693, prin care „Ziua Eroilor” se celebra odată cu sărbătoarea creștin – ortodoxă a „Înălțării Domnului”. Preoții deveneau „actori” importanți în organizarea ceremoniilor din fiecare comunitate. Alături de biserică și primărie, o altă instituție implicată în procesul comemorativ a fost școala. Aceasta avea o lungă experiență în organizarea festivităților cu prilejul zilelor de „10 Mai”, „24 Ianuarie”, „1 Decembrie”. Încă din anul 1897, ministrul învățământului, Spiru Haret a îndemnat cadrele didactice să organizeze serbări școlare, cu scopul susținerii educației patriotice:

„Mă adresez dumneavoastră, corpului didactic (...) și îl rog să dea concursul său pentru realizarea demnă de dânsul și de țară, a serbării școlare (...). Pentru aceasta, căutați a face pe copii să prețuiască evenimentele mari ale istoriei noastre mai mult decât pe cele din istoria altor popoare; să se convingă că strămoșii lor au fost eroi (...). Siliți-vă a-i convinge că țara lor este cea mai bună țară, că neamul lor este cel mai viteaz.(...) Nu vă temeți că veți cădea în exces pe calea aceasta: oricât de departe veți merge, cu atât mai bine va fi”³⁶.

Un alt moment de evocare a patriotismului a fost aniversarea zilei de 24 ianuarie. La 50 de ani de la Unirea lui Cuza, același ministru transmitea circulare tuturor școlilor țării cu îndemnul organizării serbărilor, fără a indica un ceremonial strict pentru ele:

„Ocaziunea aceasta nu trebuie lăsată să treacă, fără ca tinerimea școlară să fie deșteptată asupra însemnătății ei și să fie făcută să înțeleagă rostul actual al lucrurilor, în care alegerea de la 24 ianuarie 1859 a fost un moment hotărâtor. Pentru aceasta, vă rugăm ca din vreme să vă gândiți, împreună cu consiliul școlar, la ce veți avea de făcut, pentru ca serbarea viitoare să se țină într-un mod deosebit și mai folositor pentru deșteptarea simțului patriotic al școlărilor”³⁷.

În perioada interbelică se constată o „aglomerare de ceremonii”³⁸ și chiar o suprapunere a acestora, în care școlii îi rămânea acea misiune de formare a tinerei generații prin educația patriotică. Prin Decretul nr. 397 din anul 1920, ziua de „24 Ianuarie” devenea „sărbătoarea națională a Unirii tuturor Românilor”³⁹. Pentru Vechiul Regat, ziua de „1 Decembrie” nu avea la acel moment o importanță deosebită. În „Calendarul învățătorilor”, din anul 1929, această zi era considerată doar „ziua Unirii Ardealului cu Vechiul Regat”⁴⁰. Cel care a acordat importanța cuvenită acestei zile a fost Stelian Popescu⁴¹, directorul ziarului „Universul” și președintele

³⁶ Haret, vol. 1, 2009: 324.

³⁷ Haret, vol. 1, 2009: 68.

³⁸ Bucur M., 2019: 122.

³⁹ Mihalache C.b, 2012: 169.

⁴⁰ Mihalache C.b, 2012: 182.

⁴¹ Se născuse în anul 1874 și era fiul unui preot-învățător din județul Prahova.

Ligii Antirevizioniste Române⁴². După mai multe acțiuni în Ardeal, și colaborarea cu mai multe instituții, reușește să organizeze o manifestare națională unitară cu ocazia zilei de „1 Decembrie”. Astfel, în anul 1936 la școlile din Comarnic ajungea o circulară ministerială trimisă de ministrul învățământului, Constantin Angelescu, prin care anunța că, Liga Antirevizionistă Română urma să organizeze serbarea zilei de „1 Decembrie”. Acest moment este începutul celebrării „zilei Unirii tuturor românilor sub un singur sceptru și în hotarele ei istorice”⁴³. Ministrul aducea câteva argumente:

„1 Decembrie este actul în care s-a încheiat voința unanimă hotărâtoare a întregului neam, concretizarea năzuințelor permanente ale românismului spre unire, este triumful celei mai sfiinte credințe care a luminat întotdeauna sufletul neamului românesc și răspunsul tuturor vremurilor și al tuturor conștiințelor românești la chemarea destinului nostru istoric”⁴⁴.

În timpul ministrului Constantin Angelescu serbările școlare erau organizate obligatoriu de către cadrele didactice. În cazul refuzului de a se implica în organizarea acestor activități extracurriculare, vinovații erau sancționați cu „reținerea salariului pe o zi, iar dacă abaterea se repeta urmau alte pedepse de ordin disciplinar”⁴⁵.

În general, festivitățile trebuiau să cuprindă anumite secvențe precizate de Ministerul Învățământului. De obicei, serbările începeau cu intonarea „Imnului Regal”, urma un discurs cu referire la importanța zilei, susținut de un cadru didactic, se continua cu un program artistic realizat de elevi, iar la final se intona imnul „Pe-al nostru steag e scris unire”⁴⁶. Până în anul 1938 nu a existat un monopol al statului asupra ceremonialului, din acest motiv, considerăm că bierica era cea care aduna și organiza întreaga comunitate într-un „scenariu comemorativ”.

Documentele arhivistice descriu activitatea dedicată „Zilei Eroilor” de la Comarnic, din anul 1923. Festivitatea începuse la Biserica „Sfântul Mucenic Nicolae”, cu „Sfânta Liturghie”. După terminarea slujbei, preotul și enoriașii au mers într-o procesiune către monumentul eroilor. Aici, câțiva elevi au recitat versuri, iar văduvele de război au împărțit colivă. La această dată, comemorarea eroilor nu a avut o desfășurare strictă după o recomandare oficială ci, a semănat mai mult cu o acțiune

⁴² A fost o asociație constituită în perioada interbelică de elita românească, cu scopul de a combate revizionismul, având filialele județene în toată țara, inclusiv în Ardeal. Activitatea ei a fost diversă: a elaborat numeroase materiale de propagandă, a publicat studii, memorii, ziare, a organizat manifestații populare cu caracter antirevisionist, întărind legăturile cu românii din diaspora. Odată cu venirea la putere a guvernului Armand Călinescu, la 7 martie 1939, activitatea organizației a fost interzisă.

⁴³ S.A.N.R.PH.-S.C., 4/1936: 92 – Corespondență Școala mixtă nr. 1.

⁴⁴ S.A.N.R.PH.-S.C., 4/1936: f. 94.

⁴⁵ S.A.N.I.C. – M. I., 578/1937, f. 1.

⁴⁶ Mihalache, 2016a: 280-281.

de ajutorare: „După terminarea programului, cei cu stare materială și cu dragoste pentru tot ce este bun și frumos, au organizat o masă și au dat daruri pentru cei nevoiași”⁴⁷.

Începând din anul 1927, timp de un deceniu, în cadrul ritualului comemorativ dedicat eroilor, un rol important l-a avut discursul învățătorului Ioan Petrescu, dirigintele Școlii mixte nr. 1 din Comarnic. Mesajul său punea accentul pe sacrificiul soldaților-eroi din localitate, iar persoana învățătorului căpătase autoritate în comunitate. Exprimându-și nemulțumirea că nu exista un monument al eroilor în localitate, învățătorul a inițiat confecționarea unor tablouri cu eroii comărnicieni, participanți la război, în intervalul 1916-1920. Cu sprijinul preotului a adunat de la localnici fotografiile acestora și a confecționat trei tablouri. Două dintre ele au fost distribuite bisericii și primăriei, iar cel de al treilea a fost păstrat în școală. Aici a fost amenajat un mic „altar”, după cum descrie Ioan Petrescu:

„Tabloului, așezat în clasă, creștinește i-am pus o candelă, apoi o icoană, un ștergar, fir de busuioc, ramură de salcie; în față, pe o măsuță, căni de lut pline mereu de flori aduse de elevi. Tinerii din Comarnic, foști elevi ai școlii, ne-au adus urme ale războiului: schije, cartușe, închizătoare etc. Toate acestea le-am pus pe măsuța din fața tabloului, izbutind să fac o colecție mică pentru «Cultul Eroilor»”⁴⁸.

Era un început în realizarea obiectivului său – muzeul școlar, pe care l-a organizat într-o sală de clasă a Școlii mixte nr.1, în anul 1927. De altfel, realizarea tablourilor cu eroi locali și a muzeului nu erau ideile învățătorului, ci, măsuri adoptate de minister la nivel național.

În deceniul patru al secolului trecut, ceremonialul de organizare a tuturor manifestărilor s-a schimbat. Apariția extremismului politic și acapararea tinerilor și intelectualilor de acest flagel, au determinat nevoia de ordine și disciplină. Astfel, după 1938 Carol al II-lea a subordonat patronajului său întreaga activitate a Fundațiilor Culturale Regale⁴⁹. Întregul proces comemorativ era monopolizat de stat, iar „amintirea celor căzuți în Marele Război fusese confiscată”⁵⁰.

Înregimentarea tinerilor a fost o soluție favorabilă pentru rege, care înființase Oficiul Educației Tineretului Român (O.E.T.R.), respectiv, Serviciul Premilitar. Conform legislației, O.E.T.R. urmărea să realizeze „o educație morală, națională și

⁴⁷ S.A.N.R.PH.- P.C., 13/1923: 16.

⁴⁸ Petrescu, 1935: 7.

⁴⁹ Fundațiile Culturale Regale create în 1933 cuprindeau: Fundația Universitară Regele Carol I, Fundația Principele Carol din București, Fundația Regele Ferdinand din Iași, Institutul de cercetări experimentale Regele Carol al II-lea din Cluj, Fundația de Literatură și Artă Regele Carol al II-lea.

⁵⁰ Regele Carol al II-lea nu era îndreptățit să-i comemoreze pe eroi. El nu se implicase în război așa cum o făcuse mama sa, Regina Maria și era considerat un „figurant în tot ceremonialul comemorativ” (Vezi Soroștineanu, 2019:126).

fizică a Tineretului de ambele sexe, până la 18 ani”⁵¹, iar prin pregătirea premilitară, organizația se concentra pe „restabilirea simțămintelor morale și naționale, cultivarea spiritului de ordine și disciplină cetățenească, fiind obligatorie pentru toți tinerii între 18 și 21 de ani”⁵².

La ordinele impuse de Fundația Culturala Regală „Principele Carol”, Ministerul Învățământului a transmis circulare școlilor, introducându-se obligativitatea „educației naționale”. Iată ce transmitea ministrul Constantin Angelescu către dirigintele Școlii nr.2 din Comarnic:

„În fiecare zi de aniversare sau de serbare națională, veți face conferințe înaintea elevilor și a sătenilor, asupra subiectelor care sunt la ordinea zilei, căutând prin acest mijloc să contribuiți la culturalizarea maselor. Doresc ca propaganda culturală prin radio, prin cinematograf, prin manifestări artistice și comemorative, să fie intensificată la sate”⁵³.

În anul 1937 s-au introdus alte două măsuri pentru implicarea tinerilor în viața comunității: munca în folosul obștesc, respectiv, transformarea O.E.T.R. în „Straja Țării”. Prin muncă voluntară, tinerii erau chemați să îi ajute pe invalizi și văduvele de război, să întrețină cimitirele și monumentele eroilor sau să facă alte activități în folosul comunității. Bunăoară, în „perioada 1934-1936 au fost îngrijite 33 de morminte, 53 de cimitire și s-au construit 108 troițe, la nivelul întregii țări”⁵⁴. Toate aceste acțiuni erau părți componente ale strategiei de educație, promovată de Fundația Regală sub numele – „Cultura Sufletului”.

Pe de altă parte, „Straja Țării” a devenit o formațiune numeroasă, care a inclus și echipele de cercetași, fiind prezentă în toate școlile din țară. La Comarnic se organizase un *Stol*⁵⁵ al străjerilor la Școala nr. 2, sub îndrumarea Centrului de pregătire de la Breaza⁵⁶. De obicei comandantii străjerilor erau numiți din rândul diriginților (directorilor) școlilor din localitate, iar comandantul Serviciului Premilitar era, întotdeauna, un cadru militar.

În calendarul festivităților se adaugă ziua de „8 Iunie”, dedicată străjerilor, în amintirea revenirii în țară la această dată, în 1930, a regelui Carol al II-lea. Cu această ocazie, la Comarnic, ceremonialele acestei organizații cuprindeau și un moment dedicat eroilor. Pentru că Stolul străjerilor era aproape de Biserica „Sfântul Mucenic Nicolae”, activitățile s-au organizat aici. De obicei, începutul festivității era

⁵¹ Rostas, Sdrobiș, 2017: 33.

⁵² Rostas, Sdrobiș, 2017: 107.

⁵³ Arhiva Școlii Gimnaziale nr. 2, Comarnic, Corespondență (1934-1936): 4.

⁵⁴ Bucur, 2019: 106.

⁵⁵ Stolul era o formațiune străjerească organizată în instituțiile publice, cel mai adesea în școli. Stolul de la Școala nr. 2 din Comarnic cuprindea elevii de la toate unitățile școlare din localitate. De regulă, în funcția de comandant al *Stolului* era numit dirigintele Școlii mixte nr. 1.

⁵⁶ Acest centru de pregătire al străjerilor era amplasat în locul actualului Colegiu Național Militar „Dimitrie Cantemir”, din Breaza.

anunțat prin sunete de goarnă și buciim. După slujba religioasă, la care participau străjerii, urma ridicarea pavilionului național, timp în care, se intona „Imnul Regal” și se spunea rugăciunea „Tatăl nostru”. După executarea unor exerciții demonstrative, străjerii alături de premilitari defilau către monumentul eroilor.⁵⁷

În 1938, Fundația Culturală Regală „Principele Carol” a organizat Serviciul Social. Obiectivul său a fost acela de a implica tineretul în ”munca de ridicare a satelor”. Absolvenții de învățământ superior erau obligați să presteze șase luni de muncă voluntară la sate, pentru a primi diploma de licență sau dreptul de liberă practică în viitoarea profesie. De fapt, munca voluntară devenea obligatorie. Foarte aproape de Comarnic, în satul Trăisteni, s-au organizat *tabere de muncă* ale Echipelor Regale Studentești, respectiv după 1938, ale Echipelor Serviciului Social⁵⁸.

O misiune a Serviciului Social a fost aceea de a organiza cămine culturale. La Comarnic s-au organizat trei în cartiere diferite, în intervalul 1938-1939. Bunăoară, cel din cartierul Posada, avea sediul chiar în incinta școlii. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Fundația Culturală Regală „Regele Mihai I” și Ministerul Propagandei au intensificat activitățile culturale la sate, stabilind un calendar al manifestărilor pentru fiecare săptămână. În cadrul acestora se făceau informări despre evoluția războiului și erau prezentate actele de eroism ale soldaților români.

La Căminul Cultural „Înfrățirea”, din Comarnic, activitățile din fiecare duminică începeau printr-o rugăciune și prin intonarea ”Imnului Național”. Cuvântul de deschidere era rostit, de obicei, de preotul Ilie Neagoe, care era și președintele căminului cultural. Erau invitați reprezentanți ai Fundației Culturale Regale. Aceștia vorbeau auditoriului despre importanța luptei românilor în război și elogiau actele lor de vitejie. Erau citite epistole de pe front și informații din ziare privind evoluția războiului.

În intervalul 1942-1947, practicile dedicate eroismului soldaților s-au intensificat, având manifestări diferite în funcție de evoluția politico-militară a țării. Festivitățile „Zilei Eroilor”, din 14 mai 1942, s-au desfășurat cu o deosebită solemnitate, comparativ cu perioada anterioară. Mareșalul Ion Antonescu transmitea circulare către prefecturi și primării, prin care stabilea modul de desfășurare a manifestărilor:

„Țară întreagă va aduce omagiile și recunoștința sa față de eroii care și-au jertfit viața pentru patrie. Se vor oficia slujbe religioase în toate colțurile țării, populația, fie că s-ar găsi pe străzi, la muncă, ori la birouri, va îngenunchea, păstrând un moment de reculegere. Se vor organiza pelerinaje la mormintele eroilor, dându-se o deosebită atenție serbărilor școlare. Festivitățile se vor organiza în comun cu autoritățile militare, administrative, școlare și bisericesti”⁵⁹.

⁵⁷ Descrierea este una generală, după analiza mai multor documente arhivistice (S.A.N.R.PH.- P.C., 177/1938: 14-38; ds.207/1930: 2-80; ds. 212/1939: 1-64) Dosarele cuprind corespondența Primăriei Comarnic cu diverse instituții din Plasa Sinaia, cu referire la organizarea serbărilor, la stoliurile extrașcolare și altor activități culturale.

⁵⁸ Bucur B., 2019: 103-104.

⁵⁹ S.A.N.R.PH.- P.C., 281/1942: 91.

Pierderile umane după bătălia Stalingradului au determinat o și mai mare atenție acordată comemorărilor. Documentele arhivistice redau trei momente ale acțiunilor dedicate eroilor, organizate de comunitatea din Comarnic în anul 1943.

Cel dintâi a început cu pregătirea festivităților dedicate „Zilei Eroilor”, din 3 iunie, realizată de un comitet compus din: primarul localității, diriginții școlilor, preoți, președintele Căminului cultural, comandantul Subcentrului de Pregătire Premilitară, comandantul Subcentrului de Educație Extrașcolară. Festivitatea a fost deschisă la ora 9:30, când autoritățile civile și militare se adunaseră în piața gării. Aici au fost prezenți învățători, elevi, reprezentanți ai armatei, premilitari, invalizi de război. Programul activității a început prin intonarea „Imnului Regal”, de către corul Căminului cultural. Apoi, a urmat ceremonia religioasă – „Te-Deum”, iar preoții au citit listele cu eroii comărnicieni care și-au pierdut viața în cele două războaie mondiale. La ora 10:30 întreaga asistență s-a încolonat și a pornit într-o procesiune către cimitir. Câțiva orfani selecționați de diriginții școlilor au aprins candelă la mormintele eroilor. Vădulele au organizat un parastas. Oficialitățile militare au citit mesajul oficial al mareșalului Ion Antonescu, evocând spiritul de sacrificiu al soldaților. La final, au fost depuse coroane de flori la crucea-monument din curtea bisericii. După amiază, comemorarea a continuat la Căminul cultural „Înfrățirea”, unde s-a organizat o șezătoare. Aici, învățătorul Ion Petrescu a vorbit locuitorilor despre eroismul și sacrificiul soldaților români⁶⁰.

Tot în iunie 1943, Primăria din Comarnic a transmis o circulară către toate instituțiile din localitate, invitând reprezentanții acestora să participe la o slujbă religioasă, cu ocazia împlinirii a doi ani de când România se implicase în război. Iată îndemnul primarului: „Să ne adunăm pentru slăvirea armatei române ce luptă pentru libertate și credință creștină, să aducem rugăciuni pentru eroii căzuți în acest război”⁶¹.

O altă activitate din acel an, dedicată soldaților morți în război, a fost punerea în practică a proiectului „Dumbrava Eroilor”. Autoritățile din Comarnic au stabilit un teren cu suprafața de 5000 m.p. destinat plantării pomilor, iar acțiunea a fost realizată de elevi.

În anul 1944, din cauza bombardamentelor care au afectat județul Prahova, festivitățile au fost mai restrânse. Ca urmare a ordinului transmis de Pretorul Plășii din Sinaia, „Ziua Eroilor” a fost marcată doar prin slujbe religioase și arborarea drapelului național, fără organizarea altor procesiuni.⁶²

În intervalul 1945-1947 procesul comemorativ a fost schimbat la nivelul țării. Pentru comuniști, eroi erau „doar cei căzuți în luptele desfășurate după 23 august 1944, numai jertfa lor era omagiată”⁶³. La Comarnic s-a continuat celebrarea eroilor, dar nu s-a mai păstrat solemnitatea perioadei anterioare. Din analiza scenariilor folosite în ritualul comemorărilor, am identificat următoarele elemente constante:

⁶⁰ S.A.N.R.PH.- P.C., 287/1943: 5-24.

⁶¹ S.A.N.R.PH.- P.C., 287/1943: 65.

⁶² S.A.N.R.PH.- P.C., 301/1944: 27.

⁶³ Ilie, 2014: 234.

depunerea coroanelor de flori la monumentele eroilor, slujba religioasă-„Te-Deum”, discursul prin care erau evocați eroii și faptele lor.

Pentru comuniști, eroi erau și soldații sovietici care muriseră pe front. La 22 mai 1947, festivitățile au început cu un serviciu religios la Biserica „Sfântul Mucenic Nicolae”, din Comarnic, după care a urmat procesiunea către cimitir. La monumentul eroilor au fost arborate drapelul național și cel sovietic, o noutate a ceremonialului. În același an, primarul și oficialitățile din Comarnic au primit din partea Pretorului Plășii Sinaia o adresă, fiind obligați să participe la un alt tip de comemorare:

„Sâmbătă, 15 noiembrie, la ora 9, are loc în prezența ministrului Teohari Georgescu, a ambasadorului sovietic și altor înalți demnitari, comemorarea eroilor sovietici la cimitirul din Sinaia. Prezența este obligatorie, veți aduce cât mai mulți oameni”⁶⁴.

În calendarul celebrărilor apar date noi, care sunt importante pentru noul guvern comunist, iar în căminele culturale, la „sfârșitul anilor ’40 se promovează ideologia totalitară și se impun activități pentru oamenii satelor”⁶⁵. Prefectura Ploiești reacționează la aceste practici și îndeamnă autoritățile să nu mai desfășoare întruniri cu caracter politic în căminele culturale, pentru că: „(...) aici era casa tuturor, aceste spații aveau menirea să înfrățească oamenii, iar nu să părătească o tabără sau alta”⁶⁶.

Concluzii

Comemorarea eroilor din localitatea Comarnic a cuprins, în intervalul propus analizei noastre, rememorarea faptelor de vitejie ale combatanților din Marele război. În perioada interbelică, autoritățile în colaborare cu diverse societăți caritabile de la nivel județean, dar și cu localnicii cu un oarecare potențial financiar, au încercat să acorde sprijin orfanilor și văduvelor.

Pentru că statul român nu a putut să coordoneze întreg procesul comemorativ, după finalizarea Marelui Război, comunitatea din Comarnic a investit doar într-o cruce-monument din piatră, în curtea Bisericii „Sfântul Mucenc Nicolae”, loc al ceremoniilor comemorative păstrat și astăzi. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, statul controlează acțiunea de ridicare a monumentelor și optează pentru un anumit tip de troiță aprobat de autorități, care se află încă în curtea Bisericii „Sfântul Mucenic Gheorghe” din Comarnic. O particularitate a localității a fost construirea de către familia a troițelor din lemn, în fața curților, uneori amplasate chiar între garduri, ca o formă de identificare cu eroii, dar și de recunoștință față de aceștia.

Cea mai amplă manifestare a practicilor comemorative a reprezentat-o ceremonia dedicată Zilei Eroilor. În această acțiune, indiferent de perioadă istorică,

⁶⁴ S.A.N.R.PH.- P.C., 380/1947: 22.

⁶⁵ Vasile, 2014: 225.

⁶⁶ S.A.N.R.PH.-P.P., 48/1945: 41.

au evoluat aceleași instituții și aceiași „actori”: biserica, școala, autoritățile locale și cele militare, au fost organizatoarele ceremonialului. Pentru că în intervalul 1920-1938, statul nu a impus reguli stricte asupra practicilor comemorative, comunitatea din Comarnic a avut o mai mare libertate de manifestare, biserica și școala fiind instituțiile cele mai implicate. Dacă prima oferea spațiul manifestărilor și empatiza cu suferința familiilor celor uciși, școala, prin cadrele sale didactice și elevi, realiza cea mai mare parte a ceremonialului. Valoarea discursului dedicat rememorării eroilor era stabilită de priceperea oratorului, de faima lui în localitate. În perioada interbelică, s-au afirmat doi buni oratori locali – preotul Andrei Popescu și învățătorul Ioan Petrescu.

După instalarea monarhiei autoritare până la finalul perioadei analizate, statul și-a impus controlul asupra comemorărilor. Discursul devine o formă a „propagandei naționaliste”, utilizată în folosul Regelui Carol al II-lea mai târziu, mareșalului Ion Antonescu și autorităților comuniste. În acest moment apare un spațiu nou în procesul comemorativ – Căminul cultural. Dacă în prima parte a zilei festivităților, Biserica „Sfântul Mucenic Nicolae” rămânea gazda ceremoniei, după-amiaza se continua activitatea la Căminul cultural „Înfrățirea”.

În perioada 1941-1947 este redefinită noțiunea de „erou”. În funcție de evoluția războiului și a regimului politic, unii eroi nu mai erau comemorați. Pentru comunitatea din Comarnic lucrurile erau mult mai simple și nu mergeau către absurd. Aici, oamenii erau concentrați pe tradițional, pe suferința provocată de pierderea celor dragi. Pentru ei moartea era egală pentru toți, nicio instituție nu le putea valoriza morții.

Analizând consecvența acestor festivități, la Comarnic s-a încercat celebrarea fiecărei sărbători naționale. Au fost cazuri în care ceremonia zilei de „10 Mai” a fost celebrată împreună cu „Ziua Eroilor” („Înălțarea Domnului”), atunci când aceasta era stabilită tot în luna mai, în Calendarul creștin-ortodox. Manifestările din intervalul 1944-1947 au fost mai reduse, iar în timpul guvernării comuniste, subiectul comemorărilor a fost uitat sau umbrat de propaganda regimului totalitar. Grijă pentru eroi manifestată de comuniști poate fi ilustrată prin măsura de desființare a Așezământului Național «Regina Maria» pentru Cultul Eroilor. Revenirea la democrație a reparat această eroare, prin continuarea tradiției interbelice reflectată în modul de desfășurare a festivităților comemorative.

Referințe

Arhiva Școlii Gimnaziale nr. 2, Comarnic, Corespondență 1934-1936.

S.A.N.I.C.-M.I.= Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale – Ministerul Instrucțiunii, dosar 578/1937.

S. A.N.R.-PH.- P.C.= Serviciul Arhivelor Naționale Române – Prahova – Primăria Comarnic – dosare: 5/1916-1918, 6/1918, 12/1919, 9/1920, 15/1920, 13/1923, 200/1930, 177/1938, 207/1039, 212/1939, 281/1942, 287/1943, 301/1944, 380/1947.

S.A.N.R.-PH.- P.P.= Serviciul Arhivelor Naționale Române – Prahova – Prefectura Prahovei – dosare: 32/1918, 48/1945.

- S.A.N.R.-PH.- P.P.C.= Serviciul Arhivelor Naționale Române – Prahova – Primăria Poiana Comarnic – dosar: 21/1944.
- S.A.N.R.-PH.- Ș.C. = Serviciul Arhivelor Naționale Române – Prahova – Școala din Comarnic – dosar:4/1936.
- Arhiva Școlii Gimnaziale nr. 2, Comarnic. – Corespondență 1934-1936.
- Audoin-Rouzeau, Stephane, Becker, Annette. (2014) *Războiul redescoperit 1914-1918*, București: Corint.
- Bucur, Bogdan (2019) *Sociologia proastei guvernări în România interbelică*, București: Rao Class.
- Bucur, Maria. (2019) *Eroi și victime. România și memoria celor două războaie mondiale*, Iași: Polirom.
- Haret, vol. I, (2009) = Spiru Haret, opere, vol. I, București.
- Hariton, Silviu (2014) 'Asumarea politicilor sociale de către stat în România. Cazul invalizilor, orfanilor și văduvelor de război (IOVR) după Primul Război Mondial.[online] *Arhiva Moldavie*, nr. VI/2014, pp.115-140.
- (accesat 27.12.2019 URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=469572>)
- Ilie, Oana (2014) *Propaganda politică. Tipologii și arii de manifestare (1945-1958)*, Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- Ilincuța, Maria Cristina (2018a) 'Serbările școlare între aniversări și comemorări: cazul școlilor din Comarnic-Prahova.' *ANUAR- Campina*, nr.9/MMXVIII/2018, pp 92-100.
- Ilincuța, Maria Cristina (2018b) 'Comunități locale și experiențe istorice ale Primului război Mondial: cazul Comarnicului.[online] *Studii și Articole de Istorie*, nr. LXXXV/2018, pp.42-50.(accesat 9.12.2019 URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=686964>) .
- Ilincuța, Maria Cristina, Năsulea, Angela (2017) 'The Heroism of Romanian Soldiers from Comarnic, Prahova, during the Frist World War.[online] *Romanian Journal of History and International Studies*, vol.4, nr.1, pp. 125-138.(accesat 9.12.2019 URL: <https://rjhis.ro/ojs/index.php/rjhis/article/view/40/9>).
- 'Legea pentru cinstirea memoriei eroilor căzuți în război din 24 august 1920.' *Monitorul Oficial* nr. 119, din 2 septembrie, 1920, pp 4163-4164.
- 'Legea privind regimul mormintelor și operelor comemorative de război nr. 424/ 01.08.1940' *Monitorul Oficial* Partea I, nr. 176, din 1 august, 1940, pp. 3896-3905.
- Mihalache, Andi. (2007) *Mănuși albe. Mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzollern*, Cluj Napoca: Limes.
- Mihalache, Catalina (2016a) *Copilarie, familie, scoala: politici educaționale și receptări sociale*, Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”.
- Mihalache, Cătălina (2012b) *Didactica apartenenței*, Iași: Institutul European.
- Murgescu, Bogdan; Sora, Andrei (2019) *România Mare votează. Alegerile parlamentare din 1919 „la firul ierbii”*, Iași: Polirom.
- Nuțescu, Dorin (nedatat) „Note autobiografice”, manuscris.
- Pallade, Gheorghe (200). *Jurnal (1 martie 1897-8 ianuarie 1898)*, București: Mica Valahie.
- Petrescu, Ioan C (1935) *Muzeul Școlii și al satului*, București: SOCEC.
- Zoltan, Rostas; Sdrobiș, Dragoș (2017) *Culturalizarea în uniformă*, București: Paideia.
- Soroștineanu, Valeria (2019) 'Cultul eroilor Marelui Război în România și Franța. [online] *Astra Sabesiensis*, nr.5/2019, pp.123-144 (accesat 21.03.2020 URL:<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=806489>)

- Stănescu, Dorin (2019) 'Prahova' *România Mare votează. Alegerile parlamentare din 1919 „la firul ierbii”*, în Bogdan, Murgescu; Sora, Andrei Iași: Polirom, pp. 331-341.
- Stănescu, Eugen (2013) *Jertfele prahovenilor. Monumentele recunoștinței*, Ploiești: Karta Graphic.
- Vasile, Valentin (2014) *Viața cotidiană a românilor între anii 1941-1965*, Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- Verdery, Katherine.(2006) *Viața politică a trupurilor moarte: reînhumare și schimbare postsocialistă*, București: Vreamea.
- Winter, Jay (2006) *Remembering War. The Great War between historical memory and History in the Twentieth Century*, Cambridge: Cambridge University Press.